

STUDIEHANDLEDNING TILL

Språkutvecklande SO-undervisning

Fortbildning i grupp

Maria Bjerregaard Björn Kindenberg

NATUR & KULTUR

Box 27323, 102 54 Stockholm

Produktinformation/kundsupport: Tel 08-453 87 00, produktinfo@nok.se

Redaktion: Tel 08-453 86 00, info@nok.se

www.nok.se

Order och distribution: Förlagssystem, Box 30195, 104 25 Stockholm

Tel 08-657 95 00, order@forlagssystem.se

www.fsbutiken.se

Projektledare Marika von der Lancken

Textredaktör Marika von der Lancken och Karolina Moe

Grafisk form och omslag Åsa Lundbom

Omslagsillustration Åsa Järgård

Kopieringsförbud! Detta verk är skyddat av upphovsrättslagen och får ej helt eller delvis kopieras. Kopiering är inte tillåten för undervisningsändamål. Detta gäller ej kopieringsunderlagen.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli skyldig att erlägga ersättning till upphovsman/rättsinnehavare.

© 2016 Maria Bjerregaard, Björn Kindenberg och Natur & Kultur, Stockholm

Tryckt i Bosnien-Hercegovina 2016

Första upplagens första tryckning

ISBN 978-91-27-44652-6

INNEHÅLL

Innan ni börjar 4

- Deltagare i studiecirkeln 4
- Träffar och uppgifter 4
  - Material 5
- Planering inför studiecirkeln 6

Kollegialt lärande 7

- Synliggör teorier om lärande 7
- Lärande samtal 7
- Gemensamt professionsspråk 8
- Att förändra undervisningen 8
  - Didaktisk reflektion 9
  - Traditioner väger tungt 9
  - Att pröva nytt 10
  - Igenkänningsfaktorn 10

Träff 1 11

- Förberedelser inför träffen 11
- Förväntansrunda 11
- Läs och diskutera kollegialt lärande 12
- Aktiviteten: *Samarbetstankekarta* 12
- Uppgifter till nästa gång 12
  - Ta med 13
  - Uppgift till läsningen 13
  - Uppgift till undervisningen 13

Träff 2 14

- Förberedelser inför träffen 14
- Diskutera kapitel 1 14
- Språkutvecklande SO-undervisning 14
- Aktiviteten: *Fakta- och resonemangsfrågor* 14
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften 15
- Uppgifter till nästa gång 15
  - Uppgift till läsningen 15
  - Uppgift till undervisningen 16

Träff 3 17

- Förberedelser inför träffen 17
- Diskutera kapitel 2 17
- Bedömning från början till slut 17
- Aktiviteten: *Lathund för E, C och A* 17
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften 18
- Uppgifter till nästa gång 18
  - Ta med 18
  - Uppgift till läsningen 19
  - Uppgift till undervisningen 19

Träff 4 20

- Förberedelser inför träffen 20
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften 20
- Diskutera kapitel 3 och 7 20
- Aktiviteten: *Frågor i marginalen* 21
- Uppgifter till nästa gång 21
  - Uppgift till läsningen 21
  - Uppgift till undervisningen 21

Träff 5 22

- Förberedelser inför träffen 22
- Diskutera kapitel 4 22
- Aktiviteten: *Resonemangspilar* 22
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften 23
- Uppgifter till nästa gång 23
  - Ta med 23
  - Uppgift till läsningen 23
  - Uppgift till undervisningen 23

Träff 6 25

- Förberedelser inför träffen 25
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften 25
- Diskutera kapitel 5 25
- Aktiviteten: *Sant eller falskt?* 26
- Uppgifter till nästa gång 26
  - Uppgift till läsningen 27
  - Uppgift till undervisningen 27

Träff 7 28

- Förberedelser inför träffen 28
- Diskutera kapitel 6 28
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften 28
- Aktiviteten: *Skärmkorsord* 29
- Modelltexterna 29
- Uppgifter till nästa gång 30
  - Uppgift till läsningen 30
  - Uppgift till undervisningen 30

Träff 8 31

- Förberedelser inför träffen 31
- Diskutera kapitel 8 31
- Ett arbetsområde med cirkelmodellen 31
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften 31
- Aktiviteten: *Loopar* 32

INNAN NI BÖRJAR

En viktig del i att läsa och förstå en bok är att diskutera den med andra. Därför rekommenderar vi att kollegor läser boken *Språkutvecklande SO-undervisning – strategier och metoder för högstadiet* i en studiecirkel. I nästa avsnitt kan ni läsa mer om framgångsfaktorer för ett kollegialt lärande. Därefter ger vi förslag på hur studieträffar kring kapitlen i *Språkutvecklande SO-undervisning* kan genomföras.

Deltagare i studiecirkeln

Den primära målgruppen för *Språkutvecklande SO-undervisning* är SO-lärare som undervisar på högstadiet, men boken har även relevans för SO-lärare som undervisar på mellanstadiet och gymnasiet. Vi rekommenderar att man inte är fler än 6–10 personer i en och samma cirkel.

Studiecirkeln bör ha en cirkelledare. Cirkelledaren behöver inte kunna mer om hur man skapar en språkutvecklande SO-undervisning än resterande deltagare, men för att kunna planera för gruppens träffar och uppgifter bör cirkelledaren ha läst *Språkutvecklande SO-undervisning* samt denna studiehandledning innan studiecirkeln startar.

Cirkelledarens uppgifter är att:

- boka datum, lokal och kalla till träffarna.
- förbereda eventuellt material som behövs.
- sköta eventuell gemensam dokumentation.

Träffar och uppgifter

Vi föreslår totalt åtta träffar à två timmar (exklusive paus). Träffarna kan gärna ligga med cirka fem veckors mellanrum över ett läsår. Mellan träffarna jobbar ni med två typer av uppgifter:

En läsuppgift till det aktuella kapitlet

Läsning kräver engagemang av läsaren för att den ska leda till djupare förståelse. De läsuppgifter som vi föreslår kan ni även använda tillsammans med eleverna. Vi uppskattar att man bör avsätta ca 3 timmar mellan varje träff för att läsa och reflektera kring det lästa.

En uppgift att genomföra i undervisningen

Ni ska också prova på aktiviteter från *Språkutvecklande SO-undervisning* i er egen undervisning. Tiden för att planera, genomföra och utvärdera aktiviteterna bör rymmas i den ordinarie planeringstiden, men man bör vara medveten om att det tar tid och energi att tänka och pröva nytt. Att avsätta någon extra timme för att genomföra nya aktiviteter stärker därför möjligheterna för kompetensutvecklingen att nå in i klassrummet.

I *Planering inför studiecirkeln* på sidan 6 i studiehandledningen ser ni vilka uppgifter vi rekommenderar mellan varje träff. Varje träff inleds med en dagordning. Dessa kan se lite olika ut, men innehållet är i stort sett detsamma:

- Diskussioner kring kapitlets innehåll.
- Erfarenhetsutbyte av de aktiviteter som provats i undervisningen.
- Genomförande av träffens praktiska uppgift.
- Genomgång av uppgifter till nästa gång.

Material

Varje deltagare i studiecirkeln bör ha varsitt exemplar av såväl *Språkutvecklande SO-undervisning* som *studiehandledningen* att tillgå. Förutom böckerna kommer det till träffarna stundtals att behövas annat material, till exempel Lgr11, elevtexter och SO-läromedel. Allt sådant står tydligt angivet i instruktionerna till varje träff.

Det kan vara bra att bestämma hur ni ska göra med er egen dokumentation under arbetets gång. Ni kommer att skriva läsloggar och anteckningar utifrån er egen läsning av *Språkutvecklande SO-undervisning*. Ni kommer också att planera, genomföra och utvärdera språkutvecklande aktiviteter i er undervisning. Att få ta del av andra lärares tankar och planeringar är en viktig del i det kollegiala lärandet. Ett förslag är att ni samlar allt material i en gemensam digital plattform om en sådan finns att tillgå. Det är också bra att komma överens om hur ni gör när någon missar ett tillfälle.

Deltagare: Max 6–10 lärare i SO på mellanstadiet, högstadiet eller gymnasiet.

Träffar: Åtta stycken à två timmar (exklusive paus), ungefär var femte vecka under ett läsår.

Tid: Avsätt 3 timmar för läsning och reflektion mellan varje träff samt gärna någon timme för att planera, utföra och utvärdera nya undervisningsaktiviteter.

Material: Kom överens om vad som ska gälla för er dokumentation, och vad man bör göra om man missar en träff.

Planering inför studiecirkeln

	Datum, tid, plats	Läsuppgift inför träffen	Undervisningsuppgift inför träffen
Träff 1		Studiehandledningens avsnitt <i>Innan ni börjar</i> läses före träffen. <i>Kollegialt lärande</i> läses på träffen.	
Träff 2		Läs kapitlet <i>Språkutvecklande SO-undervisning</i> med pennan i hand. Sammanfatta utgångspunkterna och jämför med vad som sagts på träffen innan.	Genomför aktiviteten <i>Samarbetstankarta</i> (sidan 79). Reflektera kring genomförandet utifrån givna instruktioner.
Träff 3		Läs <i>Bedömning från början till slut</i> och skriv läslogg i formen citat – tolkning av citatet – konsekvenser för min undervisning.	Välj ett antal centrala resonemangsfrågor från din undervisning. Ställ frågorna till eleverna och reflektera kring en av dem utifrån givna instruktioner.
Träff 4		Läs <i>Ord och begrepp</i> samt <i>Elever med svenska som andraspråk</i> och reflektera med hjälp av begreppslistan i formen: begrepp – förklaring – konsekvens för min undervisning.	Genomför aktiviteten <i>Lathund för E, C och A</i> (sidan 39) med eleverna och reflektera kring genomförandet utifrån givna instruktioner.
Träff 5		Innan ni läser kapitlet <i>Samtala</i> försöker ni svara på kapitlets inledande frågor (sidan 64). Läs kapitlet med pennan i hand. Avsluta med att svara på frågorna igen. Reflektera kring om svaren förändrats.	Observera ett interaktionsmönster i klassrummet. Ta hjälp av eleverna eller en kollega. Reflektera kring det du sett och formulera strategier för att utveckla interaktionen i undervisningen.
Träff 6		Läs kapitlet <i>Läsa</i> . Läs sedan en läromedelstext och ta hjälp av Lässtrategi-listan för att reflektera över din egen strategianvändning och elevernas.	Välj valfritt antal aktiviteter som stöttar elevernas läsning av text i ett pågående arbetsområde. Prova med eleverna och utvärdera enligt given instruktion.
Träff 7		Läs kapitlet <i>Skriva</i> med pennan i hand. Skriv en modelltext enligt instruktionen. Markera textens viktigaste kvaliteter.	Prova aktiviteten <i>Fem minuters riktad skrivning</i> (sidan 130) med eleverna, i ett sammanhang som passar i din undervisning. Reflektera kring genomförandet utifrån givna instruktioner.
Träff 8		Läs kapitlet <i>Ett arbetsområde med cirkelmodellen</i> med pennan i hand. Jämför under läsningen det undervisningsexempel som ges i boken med din egen undervisning utifrån givna instruktioner.	Använd cirkelmodellen, i sin helhet eller enbart fas två eller tre, i din undervisning med eleverna. Reflektera kring genomförandet utifrån givna instruktioner.

KOLLEGIALT LÄRANDE

Kollegialt lärande lyfts ofta fram som en nyckelfaktor för framgångsrik skolutveckling; erfarenheter delas, prövas och kan tillsammans med forskning och vetenskap utgöra grund för utvecklade undervisningsmetoder.

För att det kollegiala lärandet ska leda till bättre elevresultat är det viktigt att:

- föreställningar om undervisning och lärande utmanas i lärande samtal.
- man har ett gemensamt professionsspråk.
- man prövar och utvärderar nya sätt att undervisa.

Synliggör teorier om lärande

I det kollegiala samarbetet kring undervisning är det viktigt att synliggöra de teorier kring lärande som undervisningen bygger på. När uppfattningar om hur, när och varför elever lär sig synliggörs, kan de ifrågasättas och därmed utvecklas. En teori kring lärande kan till exempel vara att elever styrs av inre motivation. Det behöver inte i sig vara en felaktig föreställning, men risken finns att det blir en patentförklaring på elevers bristande lärande, om den inte utmanas av andra teorier om lärande.

Ni behöver också förhålla er till den teori och praktik som beskrivs i boken *Språkutvecklande SO-undervisning*. Hur förhåller sig de teorierna till hur ni ser på lärande idag? Finns det likheter/skillnader?

Lärande samtal

När ni diskuterar undervisning och synliggör era teorier kring lärande krävs det att ni kan, vill och vågar utmana varandra. För att nytt lärande och tänkande kring undervisningen ska komma till stånd är det viktigt att gamla invanda föreställningar ifrågasätts och granskas.

Många av de samtal som vi deltar i är sociala samtal vars syfte är att skapa ett gott, socialt klimat. När vi deltar i ett socialt samtal söker vi därför gärna efter det som är gemensamt. Om det uppstår motsättningar försöker vi överbrygga dessa. Man vill vara överens, vilket resulterar i att vi undviker att tala om motsättningar istället för att utforska dessa.

I ett *lärande samtal* vill vi tvärt emot utmana varandras tänkande. Syftet är att utveckla tankar och prova nya idéer – inte att komma överens. När motsättningar och missuppfattningar uppstår uppmärksammar och utforskar vi dessa för att undersöka vad de beror på.

För de som vill fördjupa sig i de teorier vi utgår ifrån rekommenderar vi referenslistan samt avsnittet "Läs vidare" som finns tillgänglig på nok.se.

Sociala samtal	Lärande samtal
Söker det gemensamma	Vill utveckla tankar och prova nya idéer
Vill överbygga motsättningar	Vill utforska motsättningar
Går ofta ut på att komma överens	Går ut på att tänka, reflektera, lära
Slätar över missförstånd och missuppfattningar	Uppmärksammar missförstånd och missuppfattningar
Bekräftar	Utmanar

För att få ut det mesta möjliga av träffarna ser vi gärna att ni strävar efter att föra just lärande samtal med varandra. Det är viktigt att alla deltagare är inställda på att man ska granska egna och andras tankar, erfarenheter och iakttagelser. Fortsätt därför samtalet även om era åsikter, teorier kring lärande och erfarenheter krockar. Alla bör vara öppna för att ändra uppfattning utifrån fakta och välgrundade argument.

Strategier som ni kan använda i de lärande samtalen är:

- Summera, förklara, förtydliga, jämföra, generalisera och precisera era tankar, erfarenheter och iakttagelser.
- Göra kopplingar till *Språkutvecklande SO-undervisning* och hur lärande, undervisning och aktiviteter beskrivs där.
- Synliggöra era teorier kring lärande, det vill säga motivera hur ni ser på lärande när ni reflekterar kring varför och hur elever lär sig.
- Använda gemensamma begrepp.
- Ställa frågor som utmanar och för diskussionen vidare, även om ni till synes är överens. ”Hur vet du det?”, ”Vad skulle de som inte håller med dig säga?”, ”Vad ville du uppnå med ..?”

Gemensamt professionsspråk

Lärande samtal kräver ett gemensamt språk, med en gemensam förståelse av centrala begrepp. Att känna till betydelsen av begrepp som *alignment*, *stöttning* och *språkliga mål* är avgörande för att förstå vad en språkutvecklande SO-undervisning innebär. Inför läsningen av varje kapitel har vi i denna studiehandledning valt ut några centrala begrepp ur *Språkutvecklande SO-undervisning* som vi presenterar. Diskutera gärna hur ni förstår begreppen innan ni börjar läsa kapitlet – på så sätt synliggör och aktiverar ni er förförståelse inför läsningen.

När ni har läst kapitlet förklarar ni begreppen igen. Bemöda er om att använda begreppen i era lärande samtal. Diskutera deras betydelse. Jämför dem med andra begrepp. Jobba med dem på samma sätt som ni skulle arbeta med begrepp tillsammans med eleverna.

Att förändra undervisningen

Att undervisningens utformning är en av de faktorer som har störst effekt på elevernas lärande är vida känt. Därför är ett kollegialt lärande kring just undervisningen och dess effekter gynnsamt för elevers lärande. *Språkutvecklande SO-undervisning* innehåller många exempel

på praktiska aktiviteter som ni kan genomföra mer eller mindre direkt i er egen undervisning för att sedan diskutera och utvärdera dem tillsammans i era lärande samtal på träffarna.

Gör en didaktisk reflektion kring varje aktivitet.

Didaktisk reflektion

- **På vilket sätt gynnar aktiviteten lärande?** Här är det bra att försöka sätta fingret på vad det är som gör aktiviteten språk- och kunskapsutvecklande.
- **När och med vilket annat undervisningsinnehåll kan aktiviteten genomföras?** Många av aktiviteterna är generella och kan användas i flera olika sammanhang.
- **Kan jag använda aktiviteten rakt av eller behöver den anpassas på något sätt?** Var uppmärksam på att inte förändra aktivitetens språk- och kunskapsutvecklande kvaliteter i anpassningarna.

Att förändra sin undervisningspraktik är långt ifrån enkelt. En anledning är att skolans traditioner väger tungt, en annan att det kan kännas både svårt och osäkert att överge sådant man anser fungerar tillfredsställande för att istället prova något nytt. En tredje orsak till att det är svårt att förändra sin undervisning efter nya undervisningsmetoder ligger i det man kan kalla ”igenkänningsfaktorn”: risken att omtolka nya sätt att undervisa till något som man redan kan och gör.

Traditioner väger tungt

Man har i studier sett att många lärare undervisar på samma sätt som de själva har blivit undervisade, trots att de har en lärarutbildning i bagaget som har visat på andra metoder. Ett exempel på detta är fördelningen av talutrymme mellan lärare och elever. Man har från forskningen länge känt till att läraren talar cirka två tredjedelar av tiden i klassrummet och att det skulle gynna elevernas lärande att få tala mer. Trots detta är interaktionsmönstret oerhört svårt att förändra. Man kan nästan säga att det fråga-svar-mönster, som ger läraren en så stor del av talutrymme, har kommit att bli något som definierar skolan och så att säga sitter i väggarna.

Det kan krävas flera par ögon som betraktar ur olika perspektiv för att mönstren ska bli möjliga att synliggöra och förändra. I förändringen av undervisningspraktiker är ett heterogent kollegium, som kan bidra med olika infallsvinklar, guld värt.

Motstånd från eleverna

När man ger sig in i ett förändringsarbete kan man räkna med att stöta på motstånd från kollegor, elever och föräldrar. Motstånd från eleverna är kanske det som är svårast att bemöta. Eleverna kan ha väldigt bestämda uppfattningar om vad SO-ämnena innebär, vad som är god

undervisning, och hur man lär sig på bästa sätt i skolan, trots att detta inte alltid stämmer överens med vad styrdokument samt forskning och beprövad erfarenhet säger.

Medvetenhet om sitt eget lärande är något som eleverna behöver träna upp, då det inte är säkert att alla elever kan utvärdera sitt eget lärande rättvist genom en direkt fråga på om det man gjorde var ett bra arbetssätt eller inte. Därför behöver ni hitta flera olika sätt att följa och utvärdera era elevers lärande. I denna studiecirkel kan ni utbyta erfarenheter och ta del av varandras goda exempel på utvärderingar. Att eleverna tycker att arbetssättet är roligt är självklart ett plus, eftersom det ökar motivationen att delta och lära, men det talar inte ensamt för att aktiviteten har gynnat lärandet.

Att pröva nytt

Eftersom det tar både tid och energi att planera och pröva nya aktiviteter i undervisningen föreslår vi att ni börjar med att införa aktiviteterna i *en* klass, eller för en mindre grupp elever. Om ni kan, är det bra om ni säger nej till andra utvecklingsarbeten och fokuserar på språkutvecklande undervisning under den tid som ni deltar i studiecirkeln.

Det är krävande att förändra sin undervisningspraktik, lämna trygghetszonen och ge sig ut på osäker mark, så var snälla mot er själva under denna utvecklingsprocess. Ge inte upp om en aktivitet ni prövar inte fungerar direkt som ni tänkt. Se till att ni i studiecirkeln har ett stöttande förhållningssätt mot varandra, utvärdera tillsammans vad som händer och prova igen. Ni kan mycket väl lära er mer av ett eventuellt misslyckande än om undervisningen hade gått som smort.

Igenkänningsfaktorn

När lärare får nya undervisningspraktiker presenterade för sig säger ofta någon ”Så där gör jag redan” och ”Det där var väl inget nytt”.

Det kan säkert stämma – om inte annat så åtminstone till viss del.

Språkutvecklande arbetssätt har fått stor spridning i våra skolor och många lärare arbetar redan språkutvecklande. Samtidigt vet vi att man har en tendens att leta efter, och sätta fokus på sådant som man känner igen, ibland på bekostnad av nya nyanser och tendenser.

Ta modelltexter som ett exempel. Många lärare använder elevexempel idag – men frågan är *hur* de används. Går läraren och eleverna igenom dem tillsammans? Tittar man på hur de är uppbyggda – i sin helhet och inom stycken? Tittar man på språket som krävs för att skriva texten? Tränar man på att skriva modelltexter tillsammans?

Leta gärna efter sådant som ni känner igen och redan gör i er undervisning och dela med er av goda exempel till varandra. Det är alltid bra att bygga vidare på sådant som man redan gör framgångsrikt. Men glöm inte, att i ett sammanhang av kollegialt lärande, också sätta fokus på att se skillnader mellan det ni gör idag och det arbetssätt som boken *Språkutvecklande SO-undervisning* beskriver.

TRÄFF 1

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Skicka ut en kallelse med uppmaningen:
  - att ta med boken *Språkutvecklande SO-undervisning* samt studiehandledningen till varje tillfälle.
  - att alla deltagare ska ha läst avsnittet *Innan ni börjar* före träff 1.
- Fyll i och bifoga *Planering inför studiecirkeln* i kallelsen.
- Ta med fyra blädderblockspapper samt åtta whiteboardpennor i två färger (till exempel hälften blå och hälften svarta) till mötet.

Se s. 6 för *Planering inför studiecirkeln*.

Dagordning för träff 1

- *Förväntansrunda med aktiviteten: Avsluta meningarna*
- *Läsa och diskutera Kollegialt lärande i studiehandledningen*
- *Aktiviteten: Samarbetstankekarta*
- *Uppgifter till nästa gång*

Förväntansrunda

(10 min)

Inled denna första träff med en samtalsrunda där var och en berättar om sina förväntningar inför den kommande studiecirkeln. För att göra det till en mer strukturerad aktivitet än en fri samtalsrunda kan ni prova att utgå från denna aktivitet:

Avsluta meningarna:

- Börja med att tyst och enskilt fundera i ett par minuter kring hur du skulle vilja avsluta följande fem meningar. Välj två meningar som du avslutar skriftligen:

Inför denna studiecirkel känner jag att ...

När man har en studiecirkel tycker jag att det är viktigt att ...

Vad gäller språkutvecklande SO-undervisning ser jag fram emot att ...

Jag tycker att det ska bli lärorikt att ... eftersom ...

Om jag fick önska en sak till denna studiecirkel skulle det vara att ...

- Låt var och en läsa upp de två meningar som ni avslutat i skrift. Lyssna på varandra utan att kommentera. Anteckna istället sådant som du vill ta upp till diskussion (den möjligheten kommer senare, när ni ska diskutera kollegialt lärande).
- Avsluta med en didaktisk reflektion kring aktiviteten.

Se s. 9 för didaktisk reflektion.

Läs och diskutera kollegialt lärande

(60 min)

Var och en läser avsnittet *Kollegialt lärande* i studiehandledningen med pennan i hand. Stryk under och kommentera i marginalen det du reagerar på. Det kan vara sådant som är oklart, tankar, reflektioner, insikter, åsikter eller funderingar. Avsluta med att gemensamt diskutera frågan:

Vad är viktigt för oss för att vi ska få till ett givande kollegialt lärande?

Ta även upp anteckningarna från förväntansrundan i diskussionen.

Aktiviteten: Samarbetstankekarta

(45 min)

Nu ska ni prova på aktiviteten *Samarbetstankekarta*. Syftet är att synliggöra och sammanföra era förkunskaper kring vad en språkutvecklande SO-undervisning innebär. Läs om aktiviteten *Samarbetstankekarta* i *Språkutvecklande SO-undervisning* på sidan 79. Gör en samarbetstankekarta utifrån frågeställningen *Vad kännetecknar en språkutvecklande SO-undervisning?* Teman att ta upp i diskussionen kan vara:

Obs! Spara samarbetskartorna till att användas vid Träff 8.

- Vilka metoder förekommer?
- Vad gör läraren?
- Vad gör eleverna?
- Vad bör man undvika?
- Vilket material använder man?
- Vilka begrepp passar in och varför?
- Vad är viktigt att tänka på?

När ni är klara fotograferar ni både samarbetstankekartorna och era papper med kategoriseringarna. Avsluta med en gemensam didaktisk reflektion kring aktiviteten.

Uppgifter till nästa gång

(5 min)

Nästa avsnitt kommer att handla om bokens första kapitel och behandla de centrala principerna för en språkutvecklande undervisning. När du läser kapitlet ska du ha fokus på vad kapitlets sex olika utgångspunkter innebär och hur de relaterar till det som ni har skrivit på er samarbetstankekarta.

KAPITLETS CENTRALA BEGREPP ÄR:

Uppgift till läsningen

Läs kapitel 1: *Språkutvecklande SO-undervisning* med pennan i hand.

Stryk under och kommentera i marginalen det som du reagerar på.

Det kan vara sådant som är oklart, tankar, reflektioner, insikter, åsikter eller funderingar. Sträva efter att använda de centrala begreppen i dina anteckningar. När du har läst kapitlet sammanfattar du varje utgångspunkt och kopplar den till det ni skrev under aktiviteten *Samarbetstankekarta*. Utgå ifrån följande frågor: *Fanns utgångspunkten representerad i er samarbetstankekarta? Hur tänkte ni kring den? Vad känner ni igen från det boken beskriver? Vad är nytt?*

Uppgift till undervisningen

Till nästa gång ska var och en prova aktiviteten *Samarbetstankekarta* (sidan 79) med en grupp elever. Dokumentera genomförandet och reflektera efteråt utifrån följande punkter:

- Berätta kort om i vilket sammanhang samarbetstankekartan genomfördes.
- Hur utvecklade aktiviteten elevernas lärande?
- Hur gick det att genomföra aktiviteten? Finns det något du skulle göra annorlunda nästa gång? Har du något tips till kollegor som vill prova på aktiviteten?
- När och med vilket annat undervisningsinnehåll kan aktiviteten genomföras?

TRÄFF 2

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Skicka ut en kallelse med uppmaningen att ta med:
  - anteckningarna till läsuppgiften.
  - en läromedelstext med tillhörande instuderingsfrågor.

Dagordning för träff 2

- *Diskutera kapitel 1: Språkutvecklande SO-undervisning*
- *Aktiviteten: Faktafrågor och resonemangsfrågor*
- *Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften*
- *Uppgifter till nästa gång*

Diskutera kapitel 1: Språkutvecklande SO-undervisning

(40 min)

Börja med att dela in er i mindre grupper och läs tyst igenom era anteckningar till det ni läst inför denna träff. Fundera utifrån de reflektioner du gjorde till läsuppgiften vad du vill utveckla i din undervisning. Ta sedan en runda där var och en berättar om något de vill utveckla. För en diskussion kring det ni berättar om. När ni diskuterar: sträva efter att föra ett lärande samtal (se avsnittet *Kollegialt lärande* i studiehandledningen) där ni använder kapitlets centrala begrepp.

Aktiviteten: Fakta- och resonemangsfrågor

(45 min)

För att undervisningen skall bli utmanande för eleverna behöver de använda sina faktakunskaper till någonting, till exempel till att resonera.

Aktiviteten *Faktafrågor och resonemangsfrågor* går ut på att ni tillsammans diskuterar vilka typer av frågor som kan ställas till en läromedelstext. Läs igenom aktiviteten i boken (sidan 38) där exempel ges på hur faktafrågor vävs ihop i resonemangsfrågor.

Behåll gruppindelningen ni hade vid diskussionen av kapitel 1. Ta fram läromedelstexterna som ni tagit med och enas om en som ni ska

diskutera. Läs igenom den valda läromedelstexten och de tillhörande instuderingsfrågorna. Kräver de faktakunskaper eller förmåga att resonera? Bildar faktafrågorna en grund för resonemangsfrågorna?

Konstruera sedan egna fakta- och resonemangsfrågor till texten. Se till att faktafrågorna hänger ihop med resonemangen ni vill att eleverna ska kunna föra.

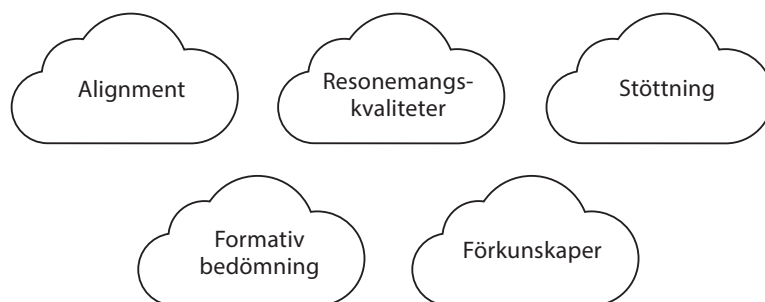
Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften (20 min)

Ta fram den samarbetstankekarta ni gjort med eleverna i undervisningen som förberedelse till denna träff. Arbeta parvis och utbyt erfarenheter och lärdomar kring aktiviteten. Utgå från de frågor ni reflekterat kring i samband med att ni genomförde aktiviteten med eleverna.

Uppgifter till nästa gång (15 min)

Kapitlet som ska läsas till nästa gång, *Bedömning från början till slut*, handlar om hur man gör bedömning till en central del av en språkutvecklande SO-undervisning. Fokus ligger på att visa eleverna hur de kan utveckla sina resonemang när de får stöd i ämneskunskaper och språk. Hur man som lärare formulerar frågor har en avgörande betydelse för att utveckla tankar och resonemang hos eleverna, men också för möjligheten att bedöma kvaliteten i elevernas resonemang.

KAPITLET'S CENTRALA BEGREPP ÄR:

Uppgift till läsningen

Läs kapitlets inledande frågor och ha dem i bakhuvudet när du läser. Ha även fokus på hur man i undervisningen kan hjälpa elever att utveckla resonemang och hur dessa kan bedömas. Samla citat ur kapitlet som du reflekterat kring i en läslogg liknande denna:

Citat	Tolkning	Konsekvenser för min undervisning
<i>Här antecknar du ett citat som du fastnat för från det du läst.</i>	<i>Här omformulerar du citatet med egna ord samtidigt som du förklarar hur du tolkar innebörden.</i>	<i>Här reflekterar du kring vad innebörden av citatet kan ha för konsekvens för hur du undervisar.</i>
"För att nå alignment i undervisningen behöver vi först bli klara över vad målet är, det vill säga vilka ämnesförmågor som ska utvecklas och vilket centralt innehåll som ska bearbetas" (sidan 28)	Lärare behöver ha en klar uppfattning om LGR 11:s förmågor i förhållande till det centrala innehållet för att det ska bli en överensstämmelse mellan hur vi undervisar och hur eller vad vi bedömer.	En konsekvens är att jag behöver få klart för mig vad det, på olika nivåer, innebär att "kunna" orsakerna till franska revolutionen innan vi börjar med arbetsområdet.

Uppgift till undervisningen

Utgå från ett arbetsområde som du just nu arbetar med i din undervisning. Välj ut ett antal frågor, av typen resonemangsfrågor, som är relevanta och centrala för förståelsen av arbetsområdet. Ställ frågorna till eleverna i ett undervisningssammanhang och anteckna dina reflektioner över utfallet, med stöd i följande:

- Ledde frågorna till att eleverna resonerade om innehållet?
- Vilken typ av resonemangskvaliteter gav frågorna utrymme för?
- Vilken stöttning behövde eleverna för ett utvecklat resonemang?

Välj ut en av de frågor du ställt och berätta om utfallet på nästa träff.

TRÄFF 3

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Skicka ut en kallelse med uppmaningen att ta med:
  - den ifyllda läsloggen.
  - anteckningarna till undervisningsuppgiften.

Dagordning för träff 3

- *Diskutera kapitel 2: Bedömning från början till slut*
- *Aktiviteten: Lathund för E, C och A*
- *Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften*
- *Uppgifter till nästa gång*

Diskutera kapitel 2: Bedömning från början till slut

(35 min)

Dela in er i grupper och diskutera det kapitel ni läst till dagens träff. Diskussionen förs med hjälp av den reflekterande läslogg som ni förberett till denna gång. Avsluta diskussionen med en runda didaktisk reflektion, där ni tillsammans funderar kring hur reflekterande läsloggar kan användas av elever som ett stöd i undervisningen.

Se s. 9 för didaktisk reflektion.

Aktiviteten: Lathund för E, C och A

(35 min)

Titta tillsammans på bokens exempel på ett "A-svar" (sidan 39). Kom ihåg att detta inte är ett svar som är liktydigt med "allt som krävs för ett A", utan att det är ett svar som är konstruerat för att synliggöra vad som skiljer mer utvecklade resonemang från mindre utvecklade. Diskutera tillsammans hur detta exempelsvar skulle kunna byggas ut till ett ännu mer utvecklat resonemang, med ledning av följande frågor:

- Vilka resonemangskvaliteter (sidan 30–31) behövs för att utveckla svaret ännu mer och vilket språk behövs för att uttrycka dessa?
- Vilken stöttning behöver eleverna, tankemässigt och språkligt, för att nå till en högre nivå med ökade resonemangskvaliteter?

- Hur kan stöttning för detta ges i undervisningen och hur kan den anpassas efter elevernas individuella behov?

Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften (35 min)

För i mindre grupper lärande samtal om hur de resonemangsfrågor ni ställt till eleverna har fungerat, kopplat till Lgr11:s kursplaner. Inkludera kunskapskraven samt innehållet i kapitel 1 och 2.

- Vilka resonemang och sätt att tänka på ville ni uppmuntra till genom frågan? På vilket sätt kan resonemanget kopplas till ämnets förmågor så som de beskrivs i kursplanens syftesdel?
- Vad skiljde de mer utvecklade svaren åt från de mindre utvecklade? Vilken stöttning behöver eleverna för att utveckla sina svar?
- Vilken typ av språk krävdes av eleverna för att resonera kring frågan? Vilken typ av stöttning behövde eleverna? Hur planerade ni, eller hade behövt planera, för att ge den stöttningsen?

Uppgifter till nästa gång

(10 min)

Kapitlen till nästa träff *Ord och begrepp* och *Elever med svenska som andraspråk* tar upp ord och begrepp av särskild betydelse för de samhällsorienterande ämnena och hur dessa kan innebära en utmaning för elever, och särskilt för elever med svenska som andraspråk.

KAPITLET'S CENTRALA BEGREPP ÄR:

* Se begreppslistan som används vid Uppgift till läsningen.

Uppgift till läsningen

Läs kapitel 3 och 7 i *Språkutvecklande SO-undervisning*. Reflektera med hjälp av begreppslistan nedan under läsningens gång över skolspråkliga ord och begrepps betydelse för din undervisning.

BEGREPPSLISTA		
Skolspråkliga ord och uttryck	Förklaring/ definition av begreppet	Konsekvens för min undervisning Ex: "Genom att uppmärksamma det här skulle eleverna bli hjälpta med att ..."
Ämnesspecifika ord		
Abstrakta begrepp		
Nominaliseringar och nominalgrupper		
Allmänna akademiska ord		
Modalitet, graderingar och värderingar		
Passiv form		
Sambandsord		
Underförstådda samband		
Ord med flera betydelser		
Metaforer		
Partikelverb		
Sammansatta ord		

Uppgift till undervisningen

Låt dina elever konstruera en lathund för hur man resonerar på en E-, C-, respektive A-nivå (se sidan 39–40). Det är viktigt att eleverna förstår att detta är en övning i att tänka kring vad resonemang innebär, inte ett färdigt "recept" på högsta betyg. Skriv ned några korta funderingar kring hur du tror att övningen kommer att fungera innan du genomför den. Gör en kort reflektion efter att eleverna gjort övningen, där du särskilt funderar över vilka skillnader eleverna såg i språk, ord och begreppsanvändning mellan de olika nivåerna av resonemang. Jämför de språkliga skillnader eleverna ser, med de skolspråkliga utmaningar som beskrivs i kapitel 3.

TRÄFF 4

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Skicka ut en kallelse med uppmaningen att ta med:
  - begreppslistan till kapitel 3 och 7.
  - lathunden för E, C och A samt reflektioner kring denna.
  - en läromedelstext som eleverna uppfattar som svår.

Dagordning för träff 4

- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften
- Diskutera kapitel 3 och 7 genom läromedelstexter
- Aktiviteten: *Frågor i marginalen för ord och begrepp*
- Uppgifter till nästa gång

Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften (40 min)

Dela in er i mindre grupper. Utgå från era skriftliga reflektioner och gå igenom hur arbetet med lathunden har gått. I syfte att få till ett lärande samtal kan ni gå tillbaka till strategierna som nämns på sidan 7 i studiehandledningen och välja ut varsin strategi att ansvara för under samtalet.

*Samtal där var och en tar på sig ett ansvarsområde, beskrivs i **Samtalsroller** (s. 80) i **Språkutvecklande SO-undervisning**.*

Diskutera kapitel 3 och 7 (50 min)

De kapitel ni läst till denna gång handlar om språkliga utmaningar i skolspråk för alla elever och särskilda utmaningar för elever med svenska som andraspråk. Ni ska nu se om ni kan hitta dessa utmaningar i läromedelstexterna ni tagit med er.

Arbeta parvis med en text. Använd begreppslistan till läsuppgiften som stöd.

Diskutera särskilt vilka utmaningar som elever med svenska som andraspråk ställs inför vid läsning av texten. Vilken stöttning behöver de för att ta till sig innehållet och ämnesområdet som texten ingår i?

Aktiviteten: *Frågor i marginalen*

(20 min)

När ni identifierat utmaningarna i läromedelstexterna läser ni om aktiviteten *Frågor i marginalen för ord och begrepp* (sidan 109).

Formulera tillsammans frågor i marginalen som stöttar elevernas förståelse. Inspireras av exempelfrågorna till Wikipediatexten och de svårigheter som finns beskrivna till de olika skolspråksdragen.

Avsluta med en didaktisk reflektion kring hur det var att skriva *Frågor i marginalen för ord och begrepp*.

Se s. 9 för didaktisk reflektion.

Uppgifter till nästa gång

(10 min)

Nästa kapitel, *Samtala*, handlar om olika interaktionsmönster i undervisningen.

KAPITLETS CENTRALA BEGREPP ÄR:

Uppgift till läsningen

Fundera först över hur du idag skulle besvara kapitlets inledande frågor (sidan 64) och förklara de centrala begreppen. Läs sedan kapitlet med pennan i hand. Avsluta med att åter svara på de inledande frågorna och förklara även de centrala begreppen. Reflektera kring om, och i så fall hur dina svar och förklaringar har förändrats.

Uppgift till undervisningen

Uppgiften till nästa gång handlar om interaktionen i ditt klassrum.

Du ska observera ett samtalsmönster som du vill förbättra. Välj en observationsuppgift nedan eller konstruera en egen. En del uppgifter kan du observera själv, till andra behöver du ta hjälp av en kollega eller elev. Efter observationen, fundera på strategier för att utveckla någon eller några aspekter; ta hjälp av aktiviteterna i *Språkutvecklande SO-undervisning*. Avsätt gärna lite tid nu på träffen till att planera vilka som kan hjälpas åt att observera varandra.

Observationsuppgifter att välja mellan:

- Räkna antal frågor
- Räkna olika sorters frågor: faktafrågor, resonemangsfrågor eller övriga frågor
- Fördelning av talutrymmet
- Kvaliteter i elevernas svar

Instruktioner för respektive uppgift hämtas på nok.se.

TRÄFF 5

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Skicka ut en kallelse med uppmaningen att ta med:
  - reflektionerna till läsuppgiften.
  - anteckningarna till observationsuppgiften.

Dagordning för träff 5

- Diskutera kapitel 4: *Samtala*
- Aktiviteten: *Resonemangspilar*
- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften
- Uppgifter till nästa gång

Diskutera kapitel 4: *Samtala*

(15 min)

Gå samman i mindre grupper, lämpliga för diskussion. Börja med att tyst läsa igenom era reflektioner över det lästa kapitlet, fundera över kapitlets inledande frågor (sidan 64) och centrala begrepp. Gör därefter aktiviteten *Tänka till* (sidan 75) med utgångspunkt i frågan ”Vad i det jag har läst kommer att ha störst påverkan på min undervisning?”. Avsluta med en didaktisk reflektion.

Se s. 9 för didaktisk reflektion.

Aktiviteten: *Resonemangspilar*

(60 min)

Ni ska nu prova aktiviteten *Resonemangspilar* (sidan 82) som är utformad för att stötta och uppmuntra till samtal med aktiv begrepps användning. I det exempel som finns i boken så handlar resonemanget om Romarrikets nedgång. Er uppgift är nu att tillsammans planera för, och prova hur aktiviteten skulle kunna fungera till ett annat område inom något av SO-ämnena. Bestäm därefter ett område och välj ut begrepp som hör till området ifråga. Dela gärna in er i mindre grupper, skriv begreppen på A4-lappar och gör pilar i papper. Lägg tillsammans, under diskussion, ut begreppen samt pilar som visar hur de relaterar till varandra. Om ni vill kan ni skriva ut sambanden på pilarna (*som till exempel leder till, är ett exempel på, får till följd att*). När

alla är klara jämför ni era lösningsförslag med varandra. Avsluta med en didaktisk reflektion.

Se s. 9 för didaktisk reflektion.

Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften (40 min)

Gå samman i mindre grupper. Diskutera vad ni sett när ni gjorde observationsuppgifterna. Utbyt också erfarenheter eller idéer om hur man kan bryta negativa interaktionsmönster och istället främja en positiv och lärande interaktion.

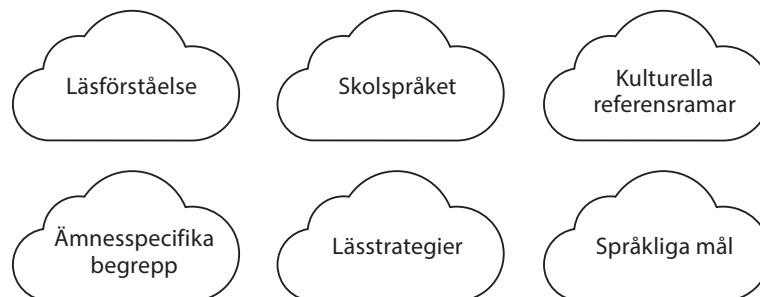
Kombinera samtalet med aktiviteten *Samtalsroller* (sidan 80–81). Välj lämpliga roller som föreslås i boken, eller bestäm nya roller som känns relevanta för en diskussion med erfarenhetsutbyte. Avsluta med en didaktisk reflektion.

Uppgifter till nästa gång

(10 min)

En central poäng i kapitlet *Läsa*, är att läsning är en aktiv process som bygger på förståelse. Därför behöver läraren hjälpa eleverna att bygga upp förståelse av ämnesinnehållet och klargöra syftet med läsningen. Läraren kan hjälpa eleverna med de skolspråkliga utmaningarna genom att synliggöra lässtrategier.

KAPITLET'S CENTRALA BEGREPP ÄR:

Uppgift till läsningen

Läs kapitel 5. Välj därefter ut och läs en läromedelstext från ett valfritt ämne och fundera sedan dels på i vilken utsträckning du själv använder strategierna som beskrivs i kapitlet, dels på om de skulle kunna vara en hjälp för eleverna vid läsning av den valda läromedelstexten. Ta *Lässtrategilistan* på sidan 24 i Studiehandledningen till hjälp.

Uppgift till undervisningen

Välj fritt ut ett antal aktiviteter från boken som stöttar elevernas läsning av text, och prova dem med eleverna i ett pågående arbetsområde. Gör en didaktisk reflektion kring hur de påverkar elevernas lärande.

TRÄFF 6

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Skicka ut en kallelse med uppmaningen att ta med:
  - den ifyllda lässtrategilistan.
  - anteckningarna till undervisningsuppgiften.
  - en läromedelstext som man upplever som svår för eleverna.

Dagordning för träff 6

- Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften
- Diskutera kapitel 5: Läs
- Aktiviteten: Sant eller falskt?
- Uppgifter till nästa gång

Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften (30 min)

Inled med att samlas i mindre grupper där ni jämför de olika läsaktiviteterna ni provat med eleverna inför denna träff. Fokusera på hur läsaktiviteterna bidrog till elevernas förståelse, till exempel: ”När jag använde venndiagram som stöd för läsningen märkte jag att eleverna lättare såg likheter mellan olika religioner.” Utmana gärna varandras slutsatser och reflektioner i ett lärande samtal.

Diskutera kapitel 5: Läs (60 min)

Fortsätt arbeta i mindre grupper. Ta fram de läromedelstexter ni valt till träffen, och välj en att diskutera kring. Om tiden medger kan ni sedan diskutera och jämföra fler läromedelstexter. Diskutera utifrån följande punkter, som alla har koppling till kapitlet ni läst:

1. Formulera ett syfte med läsningen av denna text: Vad ska eleverna lära sig, förstå eller upptäcka?
2. Vilka förkunskaper behövs för att förstå texten utifrån syftet?
3. Vilka kulturella referensramar behövs för att förstå texten?
4. Hur ser textens disposition ut?

5. Vilka skolspråkliga utmaningar finns i texten?
6. Hur samspelar text och bild?
7. Innebär något av ovanstående en särskild utmaning för elever med svenska som andraspråk?
8. Vilka lässtrategier kan man använda för att möta utmaningarna som ni identifierat i läromedelstexten?
9. Hur kan språkliga mål formuleras, som stöttar elevernas läsning och förståelse av läromedelstexten?
10. Vilka av aktiviteterna i kapitel 5 kan vara aktuella för den valda läromedelstexten och på vilket sätt kan de behöva anpassas?

Aktiviteten: Sant eller falskt?

(20 min)

Aktiviteten *Sant eller falskt?* (sidan 98) används inför läsning av en text, för att i förväg fundera över textens innehåll och på så sätt synliggöra förförståelse. Påståendena behöver inte vara sanna eller falska i bokstavlig bemärkelse, men man ska kunna ta ställning till om man håller med om dem eller inte. Här är ett antal påståenden om innehållet i det kommande kapitlet *Skriva*. Ta först enskilt ställning till om du instämmer eller inte, och diskutera sedan i grupper. Sätt fokus på hur ni motiverar era egna ställningstaganden.

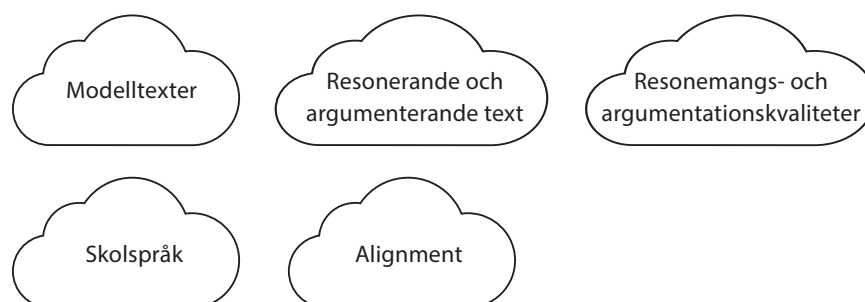
- Skrivande bidrar inte i sig själv till lärande, mer än som ett sätt att minnas saker.
- Form och innehåll hänger nära samman. Kunskap om hur bra SO-texter är uppbyggda och formulerade hjälper eleverna att uttrycka ett utvecklat innehåll. Därför måste vi SO-lärare jobba med formen på elevernas texter även om det inte är det som slutgiltigt bedömer.
- Att ge eleverna exempel på hur ett skriftligt resonemang (till exempel om kärnkraft) ser ut, innebär fler nackdelar än fördelar.
- Många elever tycker att det är svårt att skriva med egna ord, därför måste vi ta upp det i undervisningen om vi ger dem sådana uppgifter.

Uppgifter till nästa gång

(10 min)

Kapitlet *Skriva* handlar om att vi kan skriva för olika syften, både för att lära och för att visa vad vi lärt oss. Oavsett syftet, behöver eleven en tydlig lärarledd undervisning som visar hur skrivandet kan uttrycka olika kvaliteter av kunskap.

KAPITLETS CENTRALA BEGREPP ÄR:

Uppgift till läsningen

Med aktiviteten *Sant eller falskt?* har du redan bildat dig en uppfattning om vad skrivande i SO innebär. Läs kapitel 6 och anteckna under läsningens gång när du tycker att din egen uppfattning bekräftas eller motsägs. Under nästa träff kommer ni att diskutera skrivande med utgångspunkt i dessa anteckningar.

En betydande del av kapitlet handlar om *modelltexter* och den andra uppgiften är att skriva en egen komponerad modelltext. På nästa träff ska ni jämföra och diskutera era modelltexter. Du behöver inte testa den på elever innan dess.

Modelltexten ska jämföra likheter och skillnader mellan kristendom och hinduism när det gäller gudsuppfattning, traditioner, ritualer och heliga texter. Om du skulle råka ha autentiska elevtexter kan du använda dem som inspiration. Stäm av mot kursplanens kunskapskrav i religionskunskap. Sikta på kunskapskraven för betyget A, men utan att texten blir "ouppnåelig" för en elev. När du skrivit din modelltext, gå igenom den och markera viktiga kvaliteter (se sidan 16–18, 30, 43, 119 och 125).

Uppgift till undervisningen

Prova aktiviteten *Fem minuters riktad skrivning* (sidan 130), anpassad till ett sammanhang som passar din pågående undervisning. Gör en skriftlig didaktisk reflektion kring uppgiften.

Se s. 9 för didaktisk reflektion.

TRÄFF 7

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Kopiera skärmkorsorden (hämtas på nok.se) så att alla deltagare parvis har varsitt exemplar av de två varianterna. Använd gärna olika färger på varianterna för att enkelt hålla isär dem.
- Skicka ut en kallelse med uppmaningen att ta med:
  - den skriftliga didaktiska reflektionen till aktiviteten i undervisningen
  - den egenskrivna modelltexten med markerade kriterier.

Dagordning för träff 7

- *Diskutera kapitel 6: Skriva*
- *Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften*
- *Aktiviteten: Skärmkorsord*
- *Diskutera modelltexterna*
- *Uppgifter till nästa gång*

Diskutera kapitel 6: Skriva

(15 min)

Förra gången diskuterade ni en rad påståenden för att ta ställning till om de var sanna eller falska. Efter att ha läst kapitel 6 ska ni nu diskutera frågorna ännu en gång.

Läs påståendena på sidan 26 i studiehandledningen, låt alla fundera enskilt innan ni diskuterar dem i mindre grupper. Om ni utgår ifrån kapitel 6 och de poänger som lyfts där – skulle påståendena då betraktas som sanna eller falska? Håller ni med? Har ni ändrat uppfattning inom något område?

Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften (25 min)

Dela upp er i mindre grupper. Delge varandra hur det var att genomföra aktiviteten *Fem minuters riktad skrivning* med eleverna. Utgå ifrån de reflektioner ni förberett.

Aktiviteten: Skärmkorsord

(20 min)

För att repetera utmaningarna i skolspråket, ska ni nu göra ett skärmkorsord tillsammans (sidan 76). Det är viktigt att ni inte ser varandras korsord. Turas om att beskriva vad orden i korsordet betyder. En svart ruta ska läsas som ett mellanrum när det är flera ord som efterfrågas. Avsluta med en didaktisk reflektion.

Se s. 9 för didaktisk reflektion.

Modelltexterna

(50 min)

Gå nu vidare till att jämföra de modelltexter ni har arbetat med till denna träff. Börja med en runda där var och en läser upp sin modelltext högt. Jämför därefter modelltexterna med utgångspunkt i dessa frågor:

- Vilka kvaliteter har ni markerat? Vilka är ni överens om? Finns det några kvaliteter som skiljer er åt?
- Vilken disposition har ni markerat? Hur ser till exempel inledningen ut och vad är innehållet i de stycken som följer?
- Vilket skolspråk har ni markerat? Hur visar det på kvaliteter?

Fortsätt med att diskutera hur modelltexterna skulle kunna användas i undervisningen.

- Vilka språkliga mål skulle ni formulera för era elever om de skulle skriva en text liknande modelltexten? Utgå gärna ifrån sådant som eleverna tycker är svårt att få till i texterna.
- Hur lägger ni upp undervisningen så att eleverna stöttas i att utveckla kvaliteterna och uppnå de språkliga målen?
- Hur kan undervisningen individualiseras så att eleverna kan arbeta med att utveckla olika kvaliteter, utifrån deras separata behov?

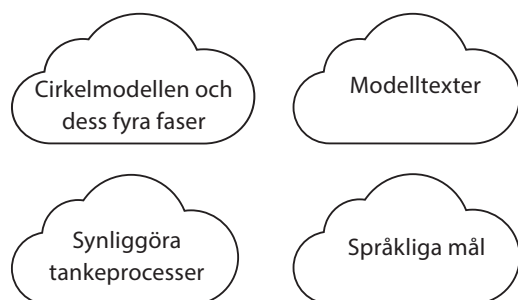
Om ni har tid över får ni gärna avsluta med att diskutera hur en skrivmall som passar den här typen av skrivuppgift skulle kunna se ut. Läs om aktiviteten *Skrivmallar* (sidan 140–141). Gör tillsammans ett förslag på hur skrivmallen skulle kunna se ut. Avsluta med en didaktisk diskussion kring aktiviteten.

Uppgifter till nästa gång

(10 min)

I kapitel 8, *Ett arbetsområde med cirkelmodellen*, visas ett exempel där läraren Emma har lagt upp arbetsområdet ”Landet Oz”. Eleverna ska utveckla sin förmåga att analysera samspelet mellan människa, samhälle och natur i olika delar av världen. Slutuppgiften är en skrivuppgift där de ska resonera kring olika förutsättningar för industrilokalisering. För att stötta eleverna att lyckas med sina resonemang arbetar Emma enligt cirkelmodellen.

KAPITLET CENTRALA BEGREPP ÄR:

Uppgift till läsningen

Under läsningen av kapitlet jämför du bokens undervisningsexempel med din egen undervisning; utgå ifrån sådant som du gör genomgående. Läs med följande frågor i bakhuvudet: *Vad är likt? Vad skiljer sig? Vilka anpassningar behöver jag göra för att arbeta mer som Emma?* Anteckna likheter och skillnader i ett venndiagram (sidan 104). Använd gärna centrala begrepp från de tidigare kapitlen.

Uppgift till undervisningen

I kapitlet ser du hur Emma arbetar med cirkelmodellen. Prova själv en eller flera av cirkelmodellens faser till nästa gång. Fas 2 och 3 är nya för många lärare, vi rekommenderar därför att du provar någon av dem.

Om du väljer att arbeta med fas 2 kan du kanske använda någon av de texter ni har arbetat med i denna studiecirkel?

Om du väljer fas 3 kan du skriva tillsammans med eleverna även utan att ha tittat på en modelltext först. Du kan till exempel leda eleverna i att gemensamt formulera svaret på en resonemangsfråga som passar undervisningens tema.

TRÄFF 8

Förberedelser inför träffen

Till cirkelledaren

- Skicka ut en kallelse med uppmaningen att ta med:
  - de samarbetstankekartor och blädderblockspapper med kategoriseringar som gjordes vid den första träffen (om inte cirkelledaren har dessa). Om ni tog bilder på samarbetstankekartorna; mejla gärna ut dem.

Dagordning för träff 8

- *Diskutera kapitel 8: Ett arbetsområde med cirkelmodellen*
- *Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften*
- *Aktiviteten: Loopar*

Diskutera kapitel 8:

Ett arbetsområde med cirkelmodellen

(30 min)

Dela upp er i mindre grupper. Ta ett blädderblockspapper och dela det i tre kolumner: ”Unikt för Emma”, ”Gemensamt med Emma” samt ”Utvecklingsområden”.

På blädderblocket antecknar ni först sådant som är unikt för Emma, alltså det som ingen av er gör kontinuerligt i er undervisning idag. Under nästa rubrik skriver ni upp det ni har gemensamt med Emma. Försök rangordna, så att det som ni alla delar med Emma kommer överst, det som de flesta delar med Emma kommer därunder och så vidare. Under ”utvecklingsområden” skriver ni upp sådant ni vill börja göra.

Erfarenhetsutbyte av undervisningsuppgiften (40 min)

Gå samman i mindre grupper. Redovisa för varandra hur arbetet gick, med utgångspunkt i följande frågor:

- Vilka är vinsterna med att titta på den struktur och det skolspråk som krävs för skrivuppgiften (fas 2)?
- Vilka är fördelarna med att skriva en gemensam text under lärarens ledning (fas 3)?

- Blev eleverna hjälpta av cirkelmodellen? I så fall på vilket sätt?
- Hur hanterade ni eventuella hinder som uppstod?

Aktiviteten: *Loopar*

(50 min)

Detta är studiecirkelns sista träff och det är därmed dags att knyta ihop säcken. Vi gör detta genom att återknyta till den första träffens samarbetstankekartor, där ni arbetade med vad som utmärker en språkutvecklande undervisning. Sätt upp samarbetstankekartorna och blädderblockspapperen med kategoriseringar väl synligt. Läs också igenom beskrivningen av aktiviteten *Loopar* (sidan 131–132). Ämnet för den här loopen är studiecirkeln i sin helhet. Avsätt 2–3 minuters skrivtid till varje loop.

- Loop 1: Har studiecirkeln gett ökad kunskap om de aspekter av språkutvecklande SO-undervisning som togs upp i samarbetstankekartans kategoriseringar? I så fall vad?
- Loop 2: Var det några områden som träffarna berörde, som inte hade tagits upp i kategoriseringarna?
- Loop 3: Var det några områden i kategoriseringarna, som saknades på träffarna?
- Loop 4: Har arbetet i studiecirkeln hjälpt dig att sätta ord på vad som gör SO-undervisning språkutvecklande? I så fall vilka ord, och hur använder du dem?
- Loop 5: Hur går ni vidare? Vad är nästa steg i att utveckla en språkutvecklande SO-undervisning?

Dela in er i mindre grupper. Läs upp looparna för varandra och samtala kring det ni skrivit. Ett förslag är att läsa upp loop 1, 2 och 3 tillsammans då dessa kretsar kring tankekartan, och loop 4 och 5 var för sig. Avsluta med en diskussion i hela gruppen.

I och med detta avslutas studiecirkeln. Vi hoppas att ni har vidgat ert gemensamma lärande – och önskar er lycka till i det fortsatta arbetet!